

Eisner Gábor Rudolf

Zrínyi Ilona személyisége és politikája
Zrínyi Ilona születésének és halálának évfordulójára (1643-1703)

„Veni Sancte Spiritus.”¹

„Jöjj el Szentlélek!” Ezek voltak Zrínyi Ilona utolsó szavai mikor Törökországban Nikomediában életének 60. évében meghalt 1703. évben. A Miskolci Bölcsész Egyesület elutazott Zrínyi Ilona és fia II. Rákóczi Ferenc kassai sírjához, hogy fejet hajtson előtte, és elutazott Borsiba is, ahol Zrínyi Ilona 1676. évben megszülte fiát II. Rákóczi Ferencet a Rákóczi-szabadságharc névadóját. Férjéhez Törökországba utazó Zrínyi Ilona a fiához szóló 1692. évben Bécsben írt búcsúlevelét szeretném idézni mindenekelőtt, hiszen az híven mutatja be számunkra Zrínyi Ilona erkölcsi nagyságát, fia irányában megmutakozó szeretetét:

„Rettentő nagy út áll előttem, de azért sietve sietek uramhoz és hűséges férjemhez! Kötelességem hozza ezt magával. Semmi nem esik nekem oly súlyosan, mint tőled, legkedvesebb fiamtól elszakadnom.

Mikoron idejöttem, téged nővéreddel együtt elszakítottak tőlem, s én szerencsétlen, búcsút sem vehettem tőled, de anyai áldásomban azért részed volt, s ez anyai áldásomnak most is osztályosa vagy s az is maradsz, mert te nékem bánatot sohasem okoztál, s ezért méltán várhatod az Isten áldását. Én a jó Istenemre bízom magam s a gyermekeim szeretetére édesanyjuk iránt. Isten áldjon meg benneteket!

Ne búsulj azon, édes fiam, hogy javaid idegen kézen vannak, s hogy pusztán állnak. Újra helyrehozhatod azokat. A hadak lerontották váraidat, adja Isten, hogy te ismét felépíthesd azokat. Csak tanulj szorgalmasan. Ne feledd: nincs e világon szebb és dicsőbb dolog, mint a becsületes név és jóhír. Ez soha meg nem hal, hanem örökké él.

A földi javak elveszhetnek – az nem nagy baj –, de aki a becsületét elvesztette, mindenét elvesztette. Ezért, édes fiam, tebenned minden gyönyörűségem, ne szerezz nekem keserűséget, mint a nővéred, aki miatt sokat szenvedtem. Istennek és a

boldogságos Szűznek ajánlottam őt. Ő legyen édesanyátok és gondviselőtök minden bajotokon. Ő soha el nem hagy titeket. Becsüld meg az embereket, szívesen társalogj az idegenekkel, és így véled is jól bánnak és szeretni fognak. Aki másokat megbecsül, maga magát becsüli. Egyébként a hatalmas Istentől anyai áldással egyetemben minden jót kívánok néked. Bárhova vet a sors, maradok mindenütt és mindenkor A TE SZERETŐ anyád. Zrínyi Ilona.”²

Zrínyi Ilona hősiességének, bátorságának, hűségének, vakmerőségének, kitartásának és lelki erejének a bemutatására hadd idézzem I. Lipót, – a Szent Római császárnak, Magyarország-, Csehország-, Horvátország- és Szlavónia királyának, – egyik tábornokához 1685. évben címzett levelét, ami egyet jelentett a biztos kudarcra ítélt fegyveres önvédelmi harcával az óriási császári törökverő hadsereg túl-erejével szemben:

„Én mint I. Rákóczi Ferenc fejedelem árváinak anyja, gyermekeimmel magamat ezeknek várában vontam meg. Köteles vagyok megvédelmezni számukra, ha megtámadtatik. Én és kiskorú ártatlan gyermekeim nem vétettünk soha, semmit a császárnak! Miért foglalják el mégis egymásután várainkat? Én nem ellenségeskedem senkivel, de a bántóknak ellentálllok. Ha a császár fegyvereit egy nő s gyöngye árvák ellen akarja fordítani, nem hiszem, hogy az ilyen harc akár ő felségének, akár generálisainak becsületére válnék!” „...szűnjenek meg háborgatni Munkácsot! Ha pedig kérésemre nem hallgatnak, hát tudják meg, hogy éngem, gyöngye asszonyt, sem többi várainknak elveszte, sem az ostrom félelme nem képes arra kényszeríteni, hogy megfélejtkezsem arról, amivel gyermekeimnek tartozom.”³

Zrínyi Ilona a horvátországi, a magyarországi és a német-római császárság legfelsőbb köreiből nőtt fel, köszönhetően a horvátországi főnemesi

¹ Szentmihályiné Szabó Mária: Zrínyi Ilona

² Pakó Ferenc: II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona (<http://naput.hu/g-mainmenu-30/328--ii-rczi-ferenc-zri-ilona>)

³ Szentmihályiné Szabó Mária: Zrínyi Ilona

származásának, apjának Zrínyi Péternek és nagybátyjának Zrínyi Miklósnak magas politikai és katonai beosztásának. Sorsa összefonódott Magyarország sorsával. Körülötte születtek a fontos politikai, gazdasági és társadalmi döntések, amelyek meghatározták a körülötte élő magyarok sorsát. Már 150 éve a Török-birodalom uralkodott Magyarországon nagy részén, és az Ő idejében történt meg az, amit ősei már sokkal korábban szerettek volna, hogy Magyarország végre megszabaduljon a török megszállástól. Bár a Török-Birodalom viszonylagosan már gyengébb volt a nyugati nagyhatalmaktól, de még mindig igen nagy politikai és katonai hatalomnak számított, és a végletekig elszánt a Német-Római császárság meghódítására. A törökök első nyílt hadszíntéren elszenvedett veresége a Német-Római császár, Franciaország és szövetséges csapataitól Szentgotthárd mellett 1664-ben zajlott le, amit a Vasvári béke zárt le, amelyben a Királyi-Magyarország részére egy igen kedvezőtlen döntést hoztak, azaz a Török hódítást a szentgotthárdi győztes csata ellenére elfogadták a felek. Az 1664. évi Vasvári Béke következményeként létrejött Habsburg ellenes Wesselényi-összeesküvés, amelyben a Zrínyi és Frangepán családok is részt vettek, ami Zrínyi Ilona sorsát is alapvetően meghatározta. Édesapját Zrínyi Pétert és nagybátyját Frangepán Ferencet 1671. évben fej- és jószágvesztésre ítélték.

Édesanyját elzárták, ahol néhány év múlva 1673. évben meghalt, a birtokokat ahol pedig korábban felnőtt, azokat mind elveszték. Családjának katasztrófája előtt 1666. évben férjhez ment I. Rákóczi Ferenc Erdélyi Fejedelemhez, aki szintén részese volt a Wesselényi összeesküvésnek, de férje Édesanyja Báthori Zsófia megmentette Zrínyi Ilona férjét a halálos ítélettől. Mivel férje a második gyerekének, azaz II. Rákóczi Ferencnek a születése után nem sokkal 1676. évben meghalt, Zrínyi Ilonának özvegyen, egyedül és árván kellett nevelnie gyermekeit. 1680. évben anyósát Báthori Zsófiát is elvesztette. Két évre rá 1682. évben férjhez ment Thököly Imréhez, Felső-Magyarország Fejedelméhez, a kuruc fővezérhez. A kuruc szabadságharc Zrínyi Ilona apjának Zrínyi Péter Horvát-Bánnak a kivégzése óta, azaz 1671. év óta folyamatosan tartott, a labancok azaz a Német-Római Császárhoz hű seregek ellenében. Thököly Imre külpolitikájában a Török-Birodalomra tá-

maszkodott, a vele ellenséges Habsburg császárral szemben, ami alapvetően meghatározta Zrínyi Ilona további sorsát. Zrínyi Ilona a török nagyvezírnek a későbbiekben írt levelében így hivatkozott férjére és saját magára:

„Isten és világ előtt vagyok, hogy az én uram a maga országában magát királynak tartotta, s én is királyné voltam. Munkács várát az ellenség ellen három esztendeig, mint egy basa oltalmaztam s tartottam”, „...Isten akaratából, és a török nemzet hűsége mellett mindenünket elvesztettük...”⁴

Munkács várának 1685-től 1688-ig tartó Habsburg császári ostroma Zrínyi Ilonának Munkács várának feladásával zárult, ő maga pedig Bécsbe házi őrizetbe került, ami 1692-ig tartott. Férje Thököly Imre, – aki 1690-ben kb. egy hónap időtartamra az Erdélyi Fejedelmi címet is megszerzte, – I. Lipót Habsburg császárral egyezsége jutott, hogy Zrínyi Ilona szabadon eltávozhat Bécsből férjéhez, a Török-Birodalomba. A Magyarország határaitól délre lévő területeken nélkülözésnek és állandó veszélynek kitéve folyamatosan kitartott férje mellett, aki folyamatosan háborúzott a Habsburg császár ellenében, mint a Török-Birodalom szövetségese. Magyarországnak a Török uralomtól való megszabadítását az 1699. évi Karlócai béke zárta le, amelyben szentesítették a háborúban megszerzett területeket, s ez által a Habsburg császár Közép-Európa legfőbb hatalmává vált. A Török-Birodalom a magyarországi területeinek döntő többségét elvesztette, aminek következtében Zrínyi Ilona és férje Thököly Imre száműzetésben a Török-Birodalomban éltek le a hátralévő életüket.

Zrínyi Ilona száműzetéséről is szóló 1699. évi Karlócai békében a Habsburg császár és a Török szultán döntött Magyarországról és a magyarokról, anélkül, hogy a magyaroknak bárminemű beleszólásuk lett volna a saját sorsukba, és a saját országuk idegenek általi újbóli feldarabolásába. A X-es pontban tértek ki azokra a Magyar és Erdélyi emberekre, akik a Török-Birodalom határára kerültek:

Zrínyi Ilona férjéhez élete utolsó pillanatáig hűséges, szeretetteljes volt, amit egy korábbi férjéhez írt levelével szeretném bemutatni:

„...vagy élet vagy halál! Semminemű félelem, sem nyomorúság éngemet kigyelmedtől el nem re-

⁴ Szentmihályiné Szabó Mária: Zrínyi Ilona

*keszt. Csak éppen kigyelmed el ne hagyjon. Én, ha gyalog is, kész vagyok elmenni, valahun hallom kigyelmedet lenni. Vajmi nagy dolog volt minden időben az igaz szeretet!*⁵

A korábbi törökországi galatai sírboltján az alábbi gondolattal emlékeztek meg róla:

„Itt nyugszik hősi munkái után a férfias lelkű asszony, nemének és századának dicsősége, méltóságos *Zrínyi Ilona*, a *Zrínyi* és *Frangepán* nemzetségek utolsó díszje, *Tököli* és néhai *Rákóczy* fejedelemnek mindkettőjükhöz méltó hitvese; rangjára kitűnő, magyarok, székelyek, horvátok és erdélyiek között nagy tettei által még híresebb az egész világon. A forgandó sorsot erős lélekkel viselő: nagy a jó szerencsében, még nagyobb a balszerencse között. Hadi dicsőségét keresztyéni kegyességgel tetézve, erős lelkét visszaadta az Úrnak. Meghalt virágmezei birtokán, Bithyniának nicomediai öble mellett, a megváltás 1703-ik, életének 60-ik esztendejében, február 18-án. *Nyugodjék békében. Amen.*”⁶

A Kiegyezés utáni években, 144 évvel ezelőtt *Zrínyi Ilona* életrajzát bemutató könyv bevezetőjében néhány gondolatban megírt összefoglalóval szeretném zárni előadásomat:

„*Egy nő életképét akarom vázolni, kinek tragikai viszontagságai szintúgy mint a jó és balszerencsében nyilvánított személyes tulajdonságai iránta keblünkben meleg érdekltséget ébreszthetnek; kinek lelke oly nagy, kedélye oly szép vala, hogy nemének díszje lett volna, ha nemzetségének fénye s testi szépségének varázsa nem járul vala is egyénisége dicsőségének emeléséhez. Egy nő életét szándékozom leírni, ki iránt szintannyi szánezítést fakaszthat bennünk a mostoha sors, melynek csapásai által sujtaték, mint amennyi rokonszenvre s tiszteleltre ragad a lelki erő s nagyság, melylyel ama csapásokat tűrte, sőt felettök uralkodott. A magas társadalmi helyzet szerint, melybe születése s házasi viszonyai által jutott, zavartalan életboldogságra látszék hivatva lenni; de épen e magas helyzet lón szerencsétlenségeinek legfőbb oka, kora fiatalágától sírjáiglan. Életében a társadalmi viszonyok két szélsősége ölelkezett. A feje-*

delmi rangot, a csillogó fényt, a pazar bőséget és kényelmeket a száműzöttség sanyarai, a szegénység nélkülözése, s mi ezeknél sokkal fájóbb sebeket vert, az elvesztett hon, a letiport haza, a kiirtott nemzetség, a keblétől elszakasztott család, szülék, gyermekek, testvérek utáni sóvárgás keservei váltották fel. És mégis a szánezítésem érzelménél, melyet ennyi balszerencse kelthet, sokkal erősebb bennünk a csodálás, a tisztelet és szeretet, melyre e dícső asszony ragad bennünket lelkének nagysága, kedélyének gazdagsága és szépsége által nemkülönben mint az irány és törekvések magasztossága, erényei által, melyeket a viszontagságokkal folytatott küzdelmeiben nyilvánított.”⁷

Zrínyi Ilona, fia *II. Rákóczi Ferenc* és második férje *Thököly Imre* koporsóit Törökországból Magyarországra ünnepélyes keretek között szállították haza több más száműzött társukéval együtt 1906-ban. *Zrínyi Ilonát* és fiát *II. Rákóczi Ferencet* 1906. október 29-én temették újra Kassán a Szent Erzsébet-főszékesegyházban, 203 évvel *Zrínyi Ilona* halála után. *Thököly Imrét* 1906. október 30-án temették újra a készmárki evangélikus templomban.

**II. Rákóczi Ferenc szarkofágja
a Kassai Dóm altemplomában**

(http://www.archivnet.hu/politika/ii._rakoczi_ferenc_es_tarsai_ujratemetese.html)

⁵ Szentmihályiné Szabó Mária: *Zrínyi Ilona*

⁶ Jókai Mór: *A Magyar Nemzet története regényes rajzokban*
<http://mek.oszk.hu/00800/00840/html/index.htm>

⁷ Horváth Mihály: *Zrínyi Ilona életrajza*, Kiadja Ráth Mór, Pest, 1869

<http://mek.oszk.hu/10900/10948/10948.pdf>